moderne roman uit godsdienstig, ethisch, paedagogisch oogpunt absoluut verwerpelijk wordt, verliest hij daarmee ook alle aesthetische en literaire waarde.

Als zulk een slappe, verachtelijke geest onze glorieuze letterkunde gaat beheerschen, dan — de conclusie moge kras zijn, ze ligt toch voor de hand — is het met onze literatuur spoedig gedaan. Dan pleegt ze zelfmoord met haar zelfmoord-thema, dan gaat bij al het levensgemijmer haar levenslamp uit!

In een tweede artikelenserie, die we op deze eerste hopen te doen volgen, (als we met de intusschen achterop geraakte boekbespreking weer in 't gelijk zijn) willen we trachten de verklaring van de psycho-pathologische verschijnselen te vinden en komen dan vanzelf ook op dit punt nader terug. Thans constateeren we het feit, het verschijnsel alszoodanig, als een openbaring van ernstige en zeer gevaarlijke psychopathologie.

Over de andere zijde der leven-filosofie, en de, ook in de roman-literatuur zich openbarende reactie, in een volgend (slot)artikel van deze serie.

C. T.

PERS-SCHOUW.

„Liever Turksch, dan paapsch".

Sedert enkele theologen in de Tweede Kamer zitten, niet zoozeer om de theologie in eere te brengen, als wel met de bedoeling, om anderen te overreden, op haar nog te nemen beslissingen vooruit te loopen, heeft te meer de theologische politicus buiten de Kamer recht op gehoor. Een der vertegenwoordigers van dit genre is ds Renting te Winterswijk. Hij schrijft in de „Geld. Kerkbode":

Ds Kersten en Ds Lingbeek kunnen tevreden zijn. 't Is hun gelukt, om den coalitie-dijk, die zoo langen tijd onder Gods zegen aan den opdringenden revolutionairen watervloed krachtigen weerstand geboden heeft, te ondermijnen en nu de dijk bezweken is, is het niet gemakkelijk, om het gat te dichten en de breuk te herstellen.

Misschien moet de nood zoo lang stijgen, dat de thans bij de doorbraak kijvende wachters ten slotte inzien, dat tengevolge van hun krakeel een groote ramp het geheele volk bedreigt en dat ze, onderlinge veten vergetend, samen weer aan den arbeid gaan, nu niet om te breken, maar om te bouwen en samen een sterken dam op te werpen tegen den wassenden stroom van ongeloof en revolutie.

Het kan niet gezegd worden, dat deze politieke crisis een hartverheffenden indruk maakt.

Ze doet denken aan vechtende jongens, die bij hun vechtpartij de ruit gebroken hebben, aan elkander wederkeerig de schuld van dat breken verwijten, maar aan anderen overlaten, om de kosten te betalen en het vernielde te herstellen.

Het is er Kersten en Lingbeek en een gedeelte van de Christelijk Historischen om te doen, om de macht van Rome te breken en ze meenen, in het verdwijnen van den Nederlandschen Gezant van het Pauselijk Hof een groote Protestantsche overwinning te hebben behaald, waarvoor in meer dan ééne plechtige samenkomst dank aan den Heere gebracht werd.

Het eenige resultaat van dat streven is echter tot hiertoe geweest, dat Rome zelf in eigen land zijn krachten meer dan ooit concentreert, zijn éénheid herkregen heeft en dat niet maar alleen de coalitie, de samenwerking van de drie partijen der rechterzijde, op welke samenwerking de Christelijk Historischen, zooals ze zelf bij elke gelegenheid betuigen, hoogen prijs stellen, verbroken werd, maar ook de verhouding van de „Protestantsch Christelijke partijen" onderling er niet beter op geworden is.

Het zal wel aan mij liggen, maar ik kan het vreeselijke en gevaarlijke van het Gezantschap bij den Paus nog niet inzien.

We hebben jaren lang een Gezant gehad te Constantinopel bij de Sultans van Turkije, die pretendeerden het geestelijk Hoofd te zijn van alle Mohammedaansche geloovigen.

De Armenische Christenen werden onder de regeering van die Sultans bij honderden en duizenden vermoord.

Naar mijn beste weten is er toen echter nooit een voorstel van Christelijk Historische zijde gekomen, om dien gezantschapspost op te heffen.

En toch hebben wij als Nederlanders in 't algemeen en als Nederlandsche Christenen in het bijzonder met de Mohammedaansche propaganda in eigen overzeesche bezittingen rekening te houden.

Is het een gewetenszaak, om geen geld meer toe te staan voor het Gezantschap te Rome, dan mocht het toch wel in zeer sterke mate een gewetenszaak geweest zijn, om een Vertegenwoordiger van het Nederlandsche volk te zenden naar het hof van een Monarch, die algemeen met den naam van den Turkschen „grootmoordenaar" betiteld werd.

Er zijn nog altijd menschen, die de leus: „liever turksch dan paapsch", inplaats van ze in te trekken, durven uitbreiden en verscherpen. Ze sturen liever een man van staatsie naar een plaatsie bij een Turkschen christenmoordenaar dan naar een Paapschen vredemaker, die althans nog iets heeft gedaan om aan de oorlogvoerenden te doen verstaan, dat God een eisch op en een orakel tegen hen heeft.

Het is voor de theologie te hopen, dat de niet-theologen haar niet taxeeren naar de meerderheid van haar dienaren in de Kamer van tegenwoordig.

Toekomstverkenning.

Ds Schaafsma, dien ik meermalen hier citeerde, schrijft in de „Geref. Kerkb." cl. Brielle:

Maar in ieder geval is het bekend dat hier te lande en speciaal in de Hervormde gemeenten een aantal ethische predikanten zijn. Deze leeraars maken nu niet bepaald een fleurigen tijd door. De meesten hunner staan op kleinere plaatsen, en komen in den regel niet boven het minimum-tractement uit. De Geref. Bond dringt en houdt hen achteruit, en zijn tolken gaan, vergeleken bij de Ethischen, overdrachtelijk gesproken in purper en fijn lijnwaad. De Theologie van de Ethischen is maar voor een klein deel vaderlandschen oorsprong, en de wateren in deze strooming vloeien af van de katheders, grootendeels van Duitsche geleerden, waarvan het meerendeel ontslapen is, maar sommigen nog overig zijn.

En juist hier ben ik aan het punt, waarop mij de vraag noodig lijkt: waarom nu nog een dogma ten opzichte en tegenover de Ethischen? Hier te lande gaat het straks meer tusschen den Geref. Bond en Rechts Modern, dan tusschen Leerstellig Gereformeerd en Ethische. En in Duitschland? Ik geef me niet uit voor deskundig, maar velen met mij hebben den indruk, dat daar in toongevende kringen andere leuzen worden aangeheven dan „Ethisch". De vrij talrijke groep die terug wil zooals het heet naar den ouden Luther mist het kenmerkende dat de Ethischen voorheen hadden. De werken van R. Otto zoeken meer aansluiting bij religieuse verschijnselen die men bij de pseudo-religies aantreft, dan bij Schleiermacher. De veelgenoemde theologie van K. L. Barth, die ook hier te lande tal van lezers heeft, is om zoo te zeggen het tegenovergestelde van Ethisch.

In een bekend tijdschrift ontwikkelde ten vorigen jare prof. D. Georg Welvrung zijne gedachten over: het zedelijke (Ethische) als irrationeel verschijnsel, ook al weer heel iets anders als men van de andere ethischen gewend was.

Wie den strijd der geesten aandachtig gade slaat krijgt eenigszins den indruk dat uit dien maalstroom van kritische gevoelens telkens iets naar boven dringt dat goed beschouwd, herkend kan worden als een stuk oude beproefde gereformeerde waarheid. Daarnevens ontbreekt het niet aan andere dingen die er op wijzen dat de vloedgolf van kritiek, die ook inzonderheid over Duitschland is gegaan, nog altijd nawerkt. En juist daarom zou het velen verheugen als onze kerken konden komen tot een aanvullingsformulier op onze bekende belijdenisschriften. Dat zij positie namen, niet maar, of tenminste niet alleen tegenover het ethische, maar tegenover de verschillende stroomingen op theologisch gebied. Juist daardoor zullen onder ons de ouderen, maar vooral de jongeren, beter kunnen waardeeren den rijkdom en het diepe inzicht, om maar een ding te noemen, van vele formuleeringen in onzen Heidelbergschen Catechismus. En ook daardoor zal het onderling vertrouwen worden bevestigd, en de kans op verdenking tot de kleinste afmetingen worden teruggebracht.

Enkele vragen komen hier wel vanzelf boven. Allereerst komt de gedachte op, dat de manier, waarop het volk reageert op de verkondiging van een bepaalde gedachte, nog niet een profetie kan worden geacht voor den invloed, dien bepaalde stroomingen op het geestesleven hebben zullen. Wie de volste kerken heeft, is nog niet de man van den sterksten invloed. Soms kunnen volle kerken het bewijs leveren, dat niet zoozeer de prediker de massa als wel de massa den prediker heeft genomen. Natuurlijk is dat niet altijd het geval, maar dikwijls wel. En wie de kaart van het land kent, weet, dat heel dikwijls de volle kerk — om een gemeenplaats te gebruiken — de onbetaalde rekening der kerk is. Met name waar het volk vergelijken moet. En nóg meer, waar al te goedkoop met de Smaadheid Christi gewerkt wordt, terwijl verzuimd is, na te gaan, of men ook altemet lijden moest niet zoozeer om de Smaadheid Christi als wel om de vereenzelviging van de eere Christi en de glorie van den dominee. Zoolang de kerk bij de verkondiging der spreuk dat het bloed der martelaren het zaad der kerk is, verzuimt erbij te zeggen, dat bloed een slecht argument is (ook de valsche profeten werden vaak martelaren en ook de witte terreur bestaat), en dat dit zaad den akker bederft, zóólang zal de preekstoel het meest van kerklucht klam zijn, als de man die erop staat de geloofsvervolging aan zijn veilige hoorders weet te suggereeren.

Maar elke eeuw kan doen zien dat buiten veel volle kerken om zich bewegingen afteekenen en stroomingen een bedding zich graven die „niet met uiterlijk gelaat" komen, doch des te sterker via de opgroeiende woordvoerders van den komenden tijd de geesten beïnvloeden.

En wie dan die stroomingen en haar baanbrekende kracht taxeeren wil, zal wèl dienen te bedenken, dat in nieuwe ketterijen telkens oude dwalingen terugkeeren. Dat men zoo vaak meenen kan, iets nieuws te zeggen zonder te weten, dat het toch eigenlijk al oud is, dat verschijnsel kan de kerk reeds waarschuwen tegen de neiging, om telkens bij voorkeur in antithetische spreuken handel te drijven. Wil men bij een ziekbed een oratie voordragen over de antithese tusschen leven en dood, die doet wel; want alle ziekte wordt door het leven overwonnen óf leidt over tot den dood. Maar het zal toch niet ondienstig zijn, eerst te handelen over de verschijnselen van het leven zelf en over de manier, waarop niet zoozeer het leven verschilt van den dood, als wel de gezondheid van de ziekte.

De orthodoxie — met name die van de volle kerken — heeft al te vaak zich van de binnenlandsche conflicten afgemaakt door de aankondiging van den buitenlandschen oorlog. Gevolg is, dat vele harnassen opgepoetst worden van „kruisvaarders", die tegen Saracenen moord en brand roepen en en passant een pleiziertochtje organiseeren, terwijl in het binnenland de conflicten blijven liggen, onopgelost. Want — men vergeve het anachronisme — de Schieringers, die benauwd zijn voor de Vetkoopers, kunnen zich het gemakkelijkst over hun benauwdheid heenwerken door op te rukken tegen de Saracenen. De slag tegen laatstgenoemden ligt altijd meer in 't verschiet en er is altijd te rekenen op een gansch groote heirschare van medestrijders in den heiligen oorlog. Is 't geen genot, te zien hoe elke aanlegplaats nieuwe zwaardheffers bij den grooten hoop voegt?

Maar thuis — daar is het slagveld verlaten eer de vrede geteekend was.

Vrijzinnige Christologie.

In „Noord-Hollandsch Kerkblad" wijdt ds C. Landeboom eenige artikelen aan de Christusprediking, gelijk die in sommige vrijzinnige kringen (niet zonder protest van anderen, denk b.v. aan ds K. Vos) wordt voorgedragen. Ds Zondervan en diens beschouwingen worden nader bezien:

Christo-fantasie.

Niet anders kan en moet worden gekarakteriseerd wat Ds Zondervan in zijn referaat voor Christologie wil laten doorgaan.

Hij begint met zich los te maken van de historie.

Geeft wel de mogelijkheid toe, dat de „evangelische stof" zich om Jezus Christus — neen, dàt niet, maar wel „om een of anderen historischen persoon heeft gegroepeerd". Z.i. is de „dogmatische Christus" van het Nieuwe Testament als historisch persoon op critisch standpunt niet te handhaven. Taak van den vrijzinnigen prediker is daarom, aan de gemeente den metaphysischen (bovenzinnelijken) Christus, den Christus naar den geest, voor te houden,

---

dan iets: waar de tegen-strijdigheid maar met woorden kan gezegd worden, daar heeft voor de zwervers, wier schip van den stroom gehavend is, de vreugde gelicht: land in zicht!

Ja, deze eeuw ziet met vreugde ook andere, volgende geslachten mèt haar liggen onder dezen ban. „Geslachten na ons zullen gefascineerd blijven door die hymne en dit beeld: de oude Faun, die geen wet of zedelijk gebod ooit maar begreep, — maar die den dans der Goddelijke liefde danst (met een speelgoedpop op den arm"; aldus sprak nog onlangs iemand zijn verzekerdheid uit.[1])

Maak van den faun een duivel, een satyr, een demon, tot den satan toe, en men zal geen bezwaar hebben, dat de volzin blijft staan. Tusschen Gorky's „Christelijken Boschgod, dezen argeloozen Goddronken faun" en den opstandigen geest van het kwade, die de „schoonheid van bloed en moord en wildheid" zegt te zien en wel aan te durven ook, is geen wezenlijk verschil. Waarom zouden de parken van Gods dronkenmakende wellusten niet aan beiden een schuilplaats kunnen bieden? Heeft God ze niet beide gemaakt?

Ja, als men den dansenden faun luchtig te treden leert, door hem de geboden af te nemen — dien zwaren last — en hem enkel de „speelgoedpop" te laten; en als men den zang der goddelijke liefde ook al weer zeggen kan met een „speelgoedpop op den arm"; ja, dán wordt alles een spel, de psalm en de vloek, de liefde-belijdenis en de gebalde vuist, de Geest en het Beest, God en de duivel, hemel en hel.

En nu zijn faunen en parken misschien nog wel wat al te onwezenlijk en te ver af gelegen verbeeldingen voor wie de schare wil gaan zeggen, wat hij God reeds heeft aangezegd: dat God en satan vrienden zijn, dat Godes is het spel; en dat dit ook des duivels is!

Maar dichterbij dan parken zijn de steden der menschen; en zooveel onwezenlijks als er in faunen mogen zijn, zóóveel rauwe werkelijkheid is er in den krantenverkooper, die in de Rue Dauphine zijn waar niet kwijt kan:

de Heilge Maagd, een draaglijke maîtresse,
Waren hem even ver en ongenadig.

Welnu, wat is die ellendeling, die zijn klacht niet kwijt kan tegen het bestaan van warmte, vreugde en zon, wat is hij anders dan de andere worp op het speelbord van God en duivel, na den eersten worp, die dansende faunen riep?

Maak den duivel eerst een speler, dan is straks God in zijn onvervaard gezelschap. Goed en kwaad zijn immers posten van één deur?

En waarom zouden ze dan ook niet zijn twee pionnen op één schaakbord? Als die God even vrij en luchtig met krantenverkoopers speelt, als de Weltooze zulks doet met faunen, dan zijn Gods vermakingen nog wel wat anders dan de strenge „inzettingen" die den kerkstijl vorderen! En waarom zouden dan onze vermakingen nog moeten zijn de inzettingen van God? Zie dien krantenverkooper en denk aan den boschgod, den argelooze en toch christelijke, — dán mag de dichter frivool worden, zonder haastig in Gods ban te worden verdaan. Wie speelt, die deelt immers den bouden medespeler geen ban toe. Spel wordt met spel heel prompt betaald; en de duivel-speler kan God, den speler, wel voldoening schenken.

En straks is de dichter van den krantenverkooper gereed om van zijn vermoeiden en verlaten broeder-slentenaar heen te gaan naar God, zeggende:

God, dit zijn dus Uw martlende vermaken,
Daarom zal 'k zonder U mij wel vergeven
De enkele frivole woorden hier geschreven,
Die van mijn dof gedicht de wil verzaken.

God, dáárom hebt Gij dus Uw welgevallen.
Geef mij de zonnen en de sterrebeelden,
Dan zal ik ze te pletter laten vallen,
Volhardende, dat Gij 'tlichtzinnigst speelde.[2])

Waarlijk, breng het spel in de wereld, laat in Gods eigen diepten deugd en ondeugd stuivertje wisselen, — en God en Satan hebben elkaar in der eeuwigheid niets meer te verwijten. Wie van de twee mocht onder gaan, zou den ander den besten prijs betaald hebben.

Maar de tekening is in elk geval altijd vereffend. Er is geen verschil tusschen duivel en God.

Aldus het frivole woord van den mensch der 20e eeuw. Hij reciteert het voor de poort van Gods hooge woning met rustige stem.

K. S.

[1]) Dirk Coster, over Maxim Gorky, De Kluizenaar. Eris Almanak 1926, Amsterdam, S. L. v. Loov, bl. 49.

[2]) J. Slauerhoff, De Krantenverkooper, Eris, Almanak 1926, 133.